

treballs comparatius

índex:

1. [Característiques i exemples](#)
2. [Buscant criteris per comparar](#)
3. [Comparar literatura i cinema, alguns exemples](#)
4. [Comparació de personatges masculins i femenins: com i on es fa la construcció de gènere?](#)
5. [Exemples de taules de comparació:](#)
  - [Comparació de gènere: personatges masculins i femenins a *La plaça del diamant*](#)
  - [Comparant idees: *què han dit els filòsofs sobre la dona?*](#)

1. Característiques i exemples

Consisteixen a **efectuar una comparació el màxim d'exhaustiva entre dos o més termes que poden ser de molt diversa índole: fenòmens socials o culturals, obres artístiques, autors, textos, conceptes, etc.** Tota comparació exigeix la tasca prèvia de cercar i establir els criteris pertinents de la comparació, i bona part de la dificultat del treballs orientats en aquesta direcció consisteix a establir correctament aquests paràmetres. El treball comparatiu permet abordar problemes com ara: *quines són les semblances i les diferències entre dues maneres d'entendre un determinat fenomen o institució social?*, *quines són les semblances i les diferències en el tractament d'un mateix tema entre els corrents/autors/obres x i y?*, *quines relacions hi ha entre els corrents/autors/obres x i y?*, etc.

L'estratègia comparativa és una solució especialment bona per aquells casos en què un treball de camp, de recollida de dades empíriques, no és viable. Per exemple, quan ens proposem estudiar produccions culturals del passat que solen disposar d'abundant bibliografia secundària (obres artístiques, textos literaris o filosòfics...), el procediment de la comparació és una manera d'enfrontar l'estudiant directament amb les obres i les fonts primàries. Es tracta, a més, d'un procediment relativament simple i accessible que obliga l'estudiant a treballar pel seu compte, ja que difícilment podrà refugiar-se en la bibliografia alhora d'efectuar la comparació. Li exigeix una lectura molt atenta de l'obra o l'objecte d'estudi que es tracti, una lectura que va al detall, però sense necessitat de dominar molts referents i claus teòriques o culturals. Una de les virtuts d'aquesta estratègia és que permet que l'alumne arribi a un coneixement general i aprofundit de les realitats que estudia a partir de treballar aspectes molt particulars i concrets. Pot ser doncs, una manera d'operativitzar el treball amb els textos, obres, documents,... i d'evitar en la mesura del possible que els TR de les àrees d'humanitats s'acabin convertint en treballs de síntesi, o en còpies de la bibliografia secundària.

El treball teòric hauria d'anar dirigit, d'una banda, al coneixement del context social, històric i cultural de les obres, autors o èpoques que són objecte d'estudi. D'altra banda, caldrà assolir també un coneixement mínim de les particularitats dels objectes que són terme de la comparació (circumstàncies biogràfiques particulars, claus interpretatives, etc.). Creiem però, que la part més important del treball teòric de l'alumne, i cap a la qual haurien de convergir els esforços anteriors, és la confecció per part de l'alumne de criteris de comparació adequats. El marc teòric del treball podria recollir i reflectir tot això.

Exemples:

- *Freud i Dalí.*
- *Comparació entre una masia catalana i una vil·la romana.*
- *Dues visions de la guerra civil.*
- *Què han dit els filòsofs sobre les dones?*
- *El tractament dels personatges masculins i femenins a La plaça del diamant de Mercè Rodoreda.*
- *Estudi comparatiu d'una família catalana i una de marroquí.*
- *Visions de La guerra del Vietnam a través del cinema.*
- *Estudi comparatiu d'arquetips mitològics en el cinema.*
- *Comparació d'una novel·la amb la seva adaptació cinematogràfica.*
- *Comparació de diversos productes artesanals de la zona: procés d'elaboració i qualitats finals del producte.*

2. Buscant criteris per comparar

El procediment de la comparació pot aplicar-se a objectes molt diversos, des de l'àmbit dels fenòmens i realitats socials més actuals (sociologia) fins a les produccions culturals del present o del passat (humanitats). Aquesta diferència en l'objecte òbviament dóna al treball un sentit molt diferent, no és el mateix treballar amb textos literaris que amb dades empíriques d'una determinada institució social. Una part essencial del treball teòric de l'alumne hauria de ser la **confecció de criteris adequats de comparació**. Malgrat la diversitat d'objectes als quals es pot aplicar l'estratègia comparativa, es pot establir una pauta general del procediment a seguir, sigui quina sigui la naturalesa dels objectes que vulguem comparar:

a. Cal seleccionar adequadament els termes de comparació.

Els termes a comparar han de reunir almenys dues condicions: cal que siguin **significatius** i **homogenis** entre ells en almenys un sentit (quant a tema, gènere, època, etc.). Termes possibles de comparació:

- Comparació de fenòmens socials, institucions o sistemes de creences i valors.
- Comparació de diverses versions d'un mateix fet històric o social.
- Comparació de corrents o estils a partir d'obres concretes d'art, literatura, filosofia...
- Comparació de diversos tractaments o versions d'un mateix tema/tòpic/concepte en diversos autors/obres/èpoques/estils, aplicat a premsa, art, cinema, literatura, filosofia... (per exemple: comparació entre una novel·la i la seva adaptació cinematogràfica).
- Comparació de diverses obres d'un mateix autor.
- Comparació d'elements interns a una obra (per exemple: comparació del tractament de personatges masculins i femenins en una novel·la).

b. Cal establir els criteris o paràmetres de comparació pertinents.

S'entén per criteris de comparació pertinents aquells que garanteixen l'homogeneïtat categorial necessària per tal que la comparació funcioni. Els criteris fan la funció en tot moment de guia de lectura, especifiquen allò en què ens fixarem, de manera que la riquesa, profunditat i valor de la comparació dependrà en bona mesura dels criteris seleccionats. Caldrà estipular en cada cas aquells criteris que semblin més adequats. Un cop determinats els criteris, una bona manera de paular, operativitzar i objectivar el treball de l'alumne és la **confecció de fitxes**. Una fitxa de comparació és una estructura d'ítems que recull i concreta els criteris de comparació, de manera que serveix per fer el buidat i ordenació de la informació seleccionada

d'acord amb els paràmetres establerts. La confecció de fitxes permet posteriorment efectuar la comparació i establir relacions detallades.

c. Cal establir relacions precises entre els termes.

Efectuar la comparació voldrà dir buscar **relacions** entre els objectes que estem comparant per a cadascun dels paràmetres establerts. Les relacions poden ser més o menys afinades i dependran òbviament dels objectes que estiguem comparant:

- Semblances/Diferències	- Mimetisme/Recreació
- Convergència/Divergència	- Influència/Ruptura
- Complementarietat/Oposició	- Evolució/involució
- Acord/Desacord	- Altres
- Tradició/Innovació	

3. Comparar literatura i cinema, alguns exemples

a. Termes de comparació: una novel·la i la seva adaptació cinematogràfica

- *Dràcula*, de Bram Stoker i *Dràcula*, de Francis Ford Coppola.
- *¿Sueñan los androides con ovejas eléctricas?*, de Philip K. Dick i *Blade Runner*, de Ridley Scott.
- *El cas misteriós del doctor Jekyll i el senyor Hyde*, de Robert Louis Stevenson i *El doctor Jekyll y Mr. Hyde*, de Rouben Mamoulian.
- *El nom de la rosa*, d'Umberto Eco i *El nom de la rosa*, de Jean-Jacques Annaud.
- *Las amistades peligrosas*, de Choderlos de Laclos i *Las amistades peligrosas*, de Stephen Frears.
- *La mort a Venècia*, de Thomas Mann i *La mort a Venècia*, de Luchino Visconti.
- *Pigmalió*, de Bernard Shaw i *My fair Lady*, de George Cukor.
- *La plaça del diamant*, de Mercè Rodoreda i *La plaça del diamant*, de Francesc Betriu.
- *La casa de Bernarda Alba*, de Federico García Lorca i *La casa de Bernarda Alba*, de Mario Camus.
- *Bodas de sangre*, de Federico García Lorca i *Bodas de sangre*, de Carlos Saura.
- *El senyor de les mosques*, de William Golding i *El senyor de les mosques*, de Peter Brook.
- *El túnel*, d'Ernesto Sábato i *El túnel*, d'Antonio Drove.
- *El paciente inglés*, de Michael Ondaatje, i *El paciente inglés*, d'Anthony Minguella.
- *El retrat de Dorian Gray*, d'Oscar Wilde i *El retrat de Dorian Gray*, de M. Dallamo.
- *El color púrpura*, d'Alice Walker i *El color púrpura*, de Steven Spielberg.
- *La verdad sobre el caso Savolta*, d'Eduardo Mendoza i *La verdad sobre el caso Savolta*.

b. Criteris de comparació entre una novel·la i la seva adaptació cinematogràfica:¹

Context històric de la producció de les obres:

- Fitxa tècnica (autor/director, guionista, intèrprets, productor, guionista, música, ...)
- Època (context i data de publicació/estrena)
- Circumstàncies rellevants (de la creació i redacció/de l'adaptació del guió i el rodatge)
- Gènere (històric, fantàstic, ciència-ficció, policíac,...)

Tractament narratiu i estilístic

- La veu narrativa i el punt de vista (narrador intern, extern, objectiu, subjectiu, ...)
- Recursos estilístics i tècnics (recursos d'estil i figures retòriques/ seqüències, enquadraments, plans, moviments de càmera: panoràmica horitzontal, vertical, *travellings*, il·luminació, muntatge, so i música, efectes especials, ...)

Tractament temàtic

- Sentit global de l'obra
- Tema principal i secundaris
- Elements simbòlics
- Elements històrics
- Elements de ficció
- Referències culturals o intertextuals

Tractament argumental

- Argument o trama
- Estructura narrativa (cronològica, lineal, retrospectiva o *flash-back*, anticipació o *flash-forward*, simultània, ...)
- Tractament de l'espai i el temps (ritme narratiu o *tempo*, moments de tensió narrativa i clímax, final obert, tancat, localització, descripció d'ambients i escenaris de l'acció, ...)

Tractament dels personatges

- Personatges (principals, secundaris, protagonistes, antagonistes, ..)
- Caracterització física i psicològica
- Estereotips, simbologia i valors encarnats
- Dramatúrgia i diàlegs

¹ Per a un model d'anàlisi cinematogràfica exhaustiva, veure l'article de CAPARRÓS, J.M. "Análisis crítico del cine argumental" a *Historia, antropología y fuentes orales*, nº 18, Publicacions de la Universitat de Barcelona, 1997, 2ª època, pàgs. 89-102. Per a propostes didàctiques concretes en el camp de la història, veure l'article de GAYA, A. Mª. "El film de género histórico: una experiencia didáctica", al mateix número de la revista.

4. Comparació de personatges masculins i femenins: com i on es fa la construcció del gènere?

Ús del llenguatge

- Registre lingüístic: registres que utilitzen els personatges masculins i femenins.
- Aspecte semàntic: lèxic, ús d'adjectius, diminutius, interjeccions, exclamacions, ...
- Aspecte pragmàtic: qui comença i qui acaba els diàlegs?, qui pregunta i qui respon?, quin és el paper dels silencis?, qui determina els temes de conversa?

Conductes i reaccions

- S'atribueixen conductes a diferents personatges en funció del seu gènere? Qui ho fa: el narrador o els altres personatges?
- Què espera cada personatge dels altres?, què es dona per suposat en les relacions?
- Diferències en les pautes de comunicació no verbal.

Rols i relacions socials

- Rols familiars d'homes i dones.
- Rols socials: oficis i dedicacions d'ells i d'elles, càrrecs que detenten i activitats socials en què participen.
- Quins vincles estableixen els diferents personatges entre ells?
- Quin és el seu paper com a actors socials?

Retrat físic dels personatges

- Descripció física: quines parts del cos destaca el narrador en la descripció de cadascun dels personatges?, quina importància atribueixen al seu cos, o a determinades parts del seu cos, els diferents personatges?
- Importància de la indumentària i l'aspecte extern.

Retrat psicològic dels personatges

- Quina descripció del caràcter dels diferents personatges fa el narrador?
- Trets de caràcter que es destaquen: impulsiu, actiu, passiu, sentimental, ...
- Conflictes interns: expectatives, pors, motius de preocupació i angoixa, ...
- El món dels afectes.
- Cronologia vital dels diferents personatges: quins moments biogràfics es destaquen com a importants per a cada personatge (infantesa, aparellament, paternitat-maternitat, etc.)
- Es parla de la vida interior dels personatges (monòleg interior, somnis, records, ...)?
- Autodescripció: com es descriuen els homes i les dones a ells mateixos?, quines metàfores i comparacions utilitzen?

5. Exemples de taules de comparació

Taula per a la comparació de personatges masculins i femenins a *La plaça del diamant*

Nom del personatge	Capítol i pàg.	Citació del fragment	Personatge secundari	Trets de caràcter	Trets físics	Forma de vestir	Nivell de llengua

Extret del TR titulat *Els personatges a l'obra de Mercè Rodoreda: "La plaça del Diamant"*, dirigit per Esther Pagès i realitzat per Jessica Barrientos a l'IES Castelló d'Empúries durant el curs 2000-01.

Comparant idees: *què han dit els filòsofs sobre les dones?*

Taula comparativa de citacions

Autors	Com ha definit la dona?	Capacitats intel.lectuals	Funcions socials i polítiques	Relacions de gènere: home-dona
Plató				
Aristòtil				
Rousseau				
Shopenhauer				
Nietzsche				
Stuart Mill				

Extret del TR titulat: *Els filòsofs i les dones: un mirall borrós*, dirigit per Albert Piñero i realitzat per Eugènia Torrent a l'IES Castelló d'Empúries durant el curs 2005-06.